

Siirt İli Gökçebağ Beldesi ve Çevresinde Halk Tarafından Beslenme, Endüstri, Tarım ve Hayvancılık Amaçlı Kullanılan Bitkiler

Tuba Nur İNAL^{1*}, Mehmet FİDAN²

¹ Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Siirt

² Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, Siirt

*Sorumlu Yazar (Corresponding author): tubainal56@gmail.com

Özet

Çalışma alanı olarak seçilen yer Siirt ili merkez ilçesine bağlı Gökçebağ beldesi olup belde haklı daha çok tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Nüfus olarak 2580 kişiye sahip olan belde, şimdiye kadar il dışına çok fazla göç vermiştir. Çalışma alanında 2019-2020 yılları arasında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bölge halkı ile diyalog kurularak farklı amaçlar (beslenme, endüstri, tarım ve hayvancılık) için kullandıkları bitkilere ait bilgiler derlenmiştir. Ayrıca ortaokul düzeyindeki öğrenciler üzerinden aileleri ile görüşmeler yapılarak bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Diyaloglar ve karşılıklı bilgi alış veriş sonucunda bölge halkı tarafından beslenme, endüstri, tarım ve hayvancılık amaçlı kullanımı olan toplam 86 bitki taksonu tespit edilmiştir. Toplamda 32 familyaya ait olan bu bitkilerden en fazla takson içeren familya 14 takson ile *Rosaceae* familyasıdır. Bu bitkilere ait toplam 96 farklı kullanım şekli elde edilmiş olup bunlardan 78 tanesinin beslenme amaçlı, 18 tanesinin de diğer (endüstri, tarım ve hayvancılık) amaçlar için kullanıldığı belirlenmiştir.

Araştırma Makalesi

Makale Tarihiçesi

Geliş Tarihi :03.03.2024

Kabul Tarihi :26.04.2024

Anahtar Kelimeler

Siirt
geleneksel bilgi
Gökçebağ
ethnobotanik
flora

Plants Used by the People in Gökçebağ (Siirt) and Its Surroundings for Nutrition, Industry, Agriculture and Livestock Purposes

Abstract

The place selected as the study area is Gökçebağ town of Siirt center and the town is mostly engaged in agriculture and animal husbandry. The town, which has a population of 2580 people, has emigrated a lot so far out of the city. Field studies were carried out in the study area between 2019 and 2020 and information on the plants used for different purposes (nutrition, industry, agriculture and livestock) was collected by establishing dialogues with the local people. In addition, a questionnaire study was conducted by interviewing the families of middle school students and asking them to fill out a questionnaire. As a result of dialogues and questionnaire surveys, a total of 86 plant taxa that are used by the people of the region for nutrition, industry, agriculture and animal husbandry purposes were identified. of these plants belonging to 32 families in total, the family with the highest number of taxa is the *Rosaceae* family with 14 taxa. A total of 96 different uses of these plants were obtained and it was determined that 78 of them were used for nutritional purposes and 18 of them were used for other purposes (industry, agriculture and animal husbandry).

Research Article

Article History

Received :03.03.2024

Accepted :26.04.2024

Keywords

Siirt
traditional knowledge
Gökçebağ
ethnobotany
flora

1. Giriş

Bitkiler ile insanoğlu arasında çok eskiye dayanan hatta ilk insanlık döneminden itibaren sürüp gelen bir ilişki bulunmaktadır. İnsan ile bitkiler arasındaki ilişkiyi gösteren en eski bulgular Irakta bulunan Şanidar mağarasındaki neandertal kalıntılarıyla beraber tespit edilen bazı bitkilere ait kalıntılar örnek gösterilebilir. Bu neandertallere ait mezarlarda insan iskeletleri ile beraber günümüzde tıbbi aromatik olarak tarif ettiğimiz bazı bitkilere ait polen vb. kalıntılar tespit edilmiştir. O dönemde artık ölülerini gömmeye başlayan topluluklar ölülerin tekrar dirileceğine inanarak onlarla beraber dirildiklerinde kullanmaları için faydalanabileceği bitkilerle beraber gömme işlemini gerçekleştirdiklerine inanılmaktadır. Mezarlarda bulunan bu bitkisel kalıntılar aslında insanlar ile bitkiler arasında ne derece köklü bir geçmişin olduğunun kanıtıdır (Coşge Şenkal, 2020; Fidan ve Karaismailoğlu, 2020; Fidan ve ark., 2022).

İnsanlar daima buldukları çevre ile güçlü bir ilişkiye sahip olmuştur. Onu anlayabilmek ve ondan daha fazla fayda elde edebilmek için çalışmışlar yürütmüştür. Buldukları çevrenin en ilgi çekici yönünün biyolojik çeşitlilik olduğu anlaşıldığında biyolojik çeşitliliğe yönelmeye başlanmıştır. Bitkiler bu karmaşık biyolojik çeşitliliğin tam da merkezinde yer alıyordu. Pek çok canlının temel besin kaynağı ve doğal yaşam alanı olan bitkiler, ana üreticiler olarak büyük önem taşır. Bitkiler uzun zamandır farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Bu kullanımlara bağlı olarak günümüzde bazı bitki türlerinin tek bir kullanımı varken bazılarının birden fazla alanda kullanımı bulunmaktadır (Fidan ve ark., 2023). İlk insanlardan günümüze kadar insanlar daima farklı amaçlar (beslenme, endüstri, sağlık, tarım ve hayvancılık gibi) için bitkilerden faydalanmışlardır. Anadolu, sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle birçok canlının doğal yaşam alanıdır. Coğrafik yapı, iklim özellikleri, mikro iklim alanları ve topoğrafik yapı bu çeşitliliğin oluşmasında etkili etmenler olmuştur. Doğal olarak bu çeşitlilikten nasip alan önemli bir canlı grubu bitkiler olmuştur. Bu denli zengin olarak

floristik yapı insanlar tarafından kullanılmaya teşvik edici olmuş ve bitkileri hayatlarının her alanında kullanmaya başlamışlardır (Fidan ve ark., 2022). Türkiye gibi floristik açıdan zengin ülkelerde doğal olarak insan bitki ilişkisi daha yoğun olmaktadır. Özellikle kırsal kesimde yaşamın fazla olması, ulaşım güçlüğü gibi nedenler insanları doğal yöntemler ile çözüm üretmeye zorlamıştır. Günlük ihtiyaçlarını karşılamak, tarım aleti yapmak, beslenmek, el sanatları, çit yapımı, temizlik, giyim, mobilya, kozmetik ve sağlık gibi birçok ihtiyacını karşılamak için çevrelerinden faydalanmaya çalışmışlar ve en çok faydalandıkları grupların başında bitkiler gelmiştir. Bilimsel çalışmalar, son dönemlerde bitkilerin kullanım durumlarının belirlenmesinin yanında niçin ve nasıl kullanıldığını, yetiştirme şartlarını, habitatlarının belirlenmesi konularına da odaklanmıştır (Cotton, 1996; Fidan ve ark., 2022; Fidan ve ark., 2023). Daha anlaşılır bir ifade ile bilimsel çalışmalar insan-bitki ilişkilerinin incelemesinin yanında onlar arasındaki karşılıklı ilişki sonucunda meydana gelen etkileşim, kullanım, üretim ve tüketim terimlerine de cevap bulmaya çalışılmaktadır (Ertuğ, 2004). Bitkilerin en çok kullanım alanlarının başında beslenme gelmektedir. İnsanlar birçok bitkiyi farklı şekillerde (yemek, çay, turşu, kahve, hamur işi, maya, peynir, temizlik vb.) beslenmek amacıyla kullanmaktadırlar. Çalışma alanı ve yakın çevresinde daha önce bitkilerin tespiti ve kullanım şekillerine göre birçok çalışma yapılmıştır. Yapıcı ve ark. 2009 yılında “Kurtalan (Siirt) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri” isimli çalışmalarında 34 taksonun yerel isimleri, tıbbî ve gıda maddesi olarak kullanımları ile diğer etnobotanik özellikleri verilmiştir. Fidan ve ark. (2019) “Siirt İli Nadir ve Endemik Bitkileri” isimli çalışmalarında güncel veriler doğrultusunda Siirt ilinin nadir ve endemik bitki listesini güncellemişlerdir. Pınar ve ark. (2019) “Siirt İli Petaloid Monokotiledon Florası” isimli çalışmalarında Siirt ilinde yayılışı bulunan petaloid monokotiledon bitkilerin listesini ve bunlara ait bazı doğal ortamlarında çekilmiş fotoğrafları rapor etmişlerdir. Fidan ve ark.

(2020) “Etnobotanik Amaçlı Kullanılan *Origanum acutidens* Bitkisinin Toplam Fenolik-Flovonoid İçeriği, Fenolik Bileşikleri ve Element Analizi” isimli çalışmada birçok yerde etnobotanik kullanımı olan *Origanum acutidens* türünün element analizi, toplam fenolik ve flavonoid analizi, antioksidan aktivite tayini ve fenolik bileşik analizleri yapılmıştır. Sırrı ve ark. (2020) yılında yaptıkları “Siirt'te Doğal Yayılış Gösteren Parazit Yabancı Otlar ve Konukçuları” isimli çalışmalarında tam parazitlik özellikte olan 5 takson belirlemiştir. İnal ve Fidan (2021) yılında “Siirt İlinin Farklı Bölgelerinde Yayılış Gösteren *Crocus biflorus* Mill. subsp. *pseudonubigena* B. Mathew Türüne Ait Örnekler Arasındaki Akrabalık İlişkinin Moleküler Düzeyde Belirlenmesi” çalışması kapsamında bitkinin gösterdiği varyasyon özellikleri ortaya konulmuştur. Pınar ve ark. (2021) yılında yaptıkları “Siirt İli Florasına Genel Bir Bakış” isimli çalışmalarında Siirt ili sınırları içerisinde yayılış gösteren 786 taksonun olduğunu ifade etmişlerdir. Sırrı ve ark. (2021) “Eruh (Siirt) İlçesinde Gıda ve Halk Tababetinde Kullanılan Bazı Doğal ve Yabancı Otlar” isimli çalışmalarında 22 familyaya ait 37 bitki türünün gıda ve tıbbi

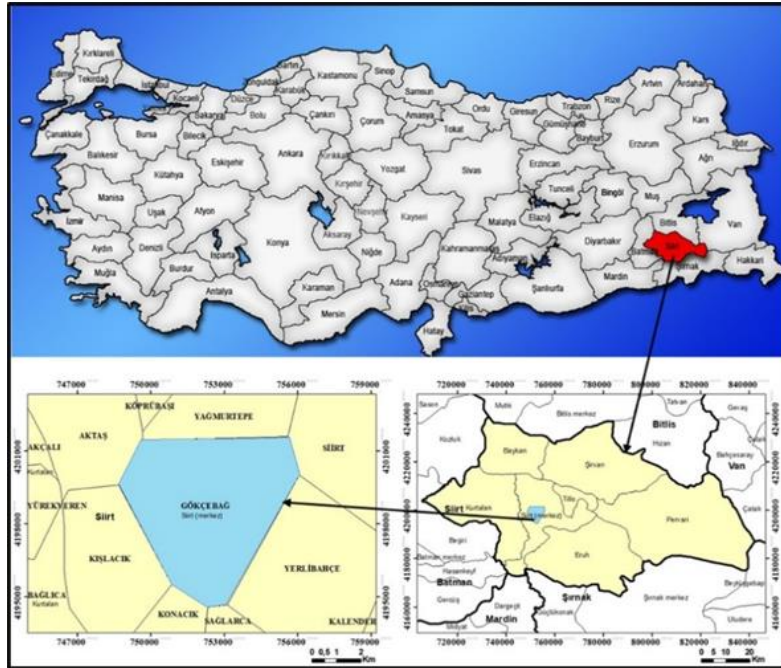
amaçla kullanıldığını tespit etmişlerdir. Yılmaz, (2022) “Tillo (Siirt) ve Çevresi Etnobotanik Özellikleri” isimli çalışmada 49 familyaya ait toplam 151 takson farklı şekillerde kullanımını tespit etmiştir. Pınar ve ark. (2023) yılında “A New Species of *Gladiolus* from Southeastern Türkiye, *Gladiolus siirtensis* (Iridaceae, Crocoideae)” isimli çalışmalarında bilim dünyasına Siirt'ten yeni bir bitki taksonu tanıtmışlardır.

Bu çalışmanın amacı, Siirt ili Gökçebağ beldesi ve çevresinde 2019-2020 yılları arasında yapılan arazi çalışmaları sonucunda bölge halkı ile ikili diyaloglar kurularak farklı amaçlar (beslenme, endüstri, tarım ve hayvancılık) için kullandıkları bitkilere ait bilgilerin derlenmesidir.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Bu çalışmanın materyali 2019-2020 yılları arasında Gökçebağ (Siirt/Merkez) ve çevresinde (Şekil 1) yaşayan insanlara uygulanan ikili görüşme notları, arazi çalışmaları sonucunda bölgeden toplanan bitkiler ve bu bitkilere ait fotoğraflardan oluşmaktadır.

Şekil 1. Çalışma alanına ait harita

2.2. Yöntem

Bilgi alış verişine yönelik çalışmalar: Çalışma alanında bulunan okullarda okuyan öğrenciler yaşadıkları çevrede halkın faydalandıkları bitkilere yönelik çeitli bilgiler vermişlerdir.

Yerel halk ile yapılan görüşmeler: Çalışma kapsamında yüz yüze görüşmeler yapılarak halkın faydalandığı bitkilere yönelik bilgiler ile bu bitkilere ait örnekleri toplanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Gökçebağ beldesi ve çevresinde gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen veriler değerlendirilerek bitkilerin kullanılan

kısımları (Tablo 1) ve kullanılan kısımlara ait fonksiyonel bilgiler (Tablo 2)'de verilmiştir. Çalışma sırasında elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda 86 bitkiye ait toplam 96 farklı kullanım şekli tespit edilmiştir. Bu kullanım şekillerinden 78 tanesi beslenme ve 18 tanesi de diğer (endüstri, tarım ve hayvancılık) amaçlara yönelik oldukları belirlenmiştir (Tablo 3). Tespit edilen bitkiler 32 familyaya ait olup en çok takson içeren familya *Rosaceae* familyasıdır. Bitkilerin kullanılan kısımlarına bakıldığında en çok kullanılan ilk 3 kısım sırasıyla yaprak, meyve ve toprak üstü kısımlar olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 1. Bitkilerin kullanılan kısımları

1	Tüm bitki	11	Uçucu yağ/Aetheroleum	21	Çiçek sapı	31	Mazı
2	Toprak üstü kısımlar	12	Sabit yağ/Oleum	22	Taç yaprak	32	Kupula/palamut çanağı
3	Odun	13	Dal	23	Çanak yaprak	33	Gal
4	Gövde	14	Taze dal	24	Meyve	34	Kozalak
5	Gövde Gövde kabuğu	15	Sürgün	25	Meyve kabuğu	35	Yaprak
6	Kök	16	Tomurcuk	26	Meyve etli kısmı	36	Yaprak sapı
7	Kök kabuğu	17	Çiçek	27	Meyve suyu	37	Balözü
8	Toprakaltı uzantılar	18	Polen	28	Katran/Pix	38	Reçine
9	Sağan/Bulps	19	StigmaStillus/Ovaryum	29	Süt/Latex	39	Balsam
10	Yumur/Tuber	20	Anter/Filament	30	Tohum		

Tablo 2. Çalışmada elde edilen bitkilerin kullanılan kısımlarına ait fonksiyonel bilgiler

Beslenme (Gıda)			Diğer (Endüstri, Tarım ve Hayvancılık)				
1. Yemek	11. Pekmez	21. Turşu	1. Yağ yapımı	11. Arıcılık	21. Sepet	31. Yakacak	41. Şiir/mani
2. Çorba	12. Hoşaf	22. Çemen	2. Kil yapımı	12. İpek böcekçiliği	22. Eşya bakımı	32. Biyolojik mücadele	42. Masal
3. Salata	13. Marmelat	23. Sirke	3. Gıda koruma	13. Böcek öldürücü	23. Süs bitkisi	33. Erozyon kontrolü	43. Çocuk oyunu
4. Baharat	14. Reçel	24. Aroma verici	4. Keyif verici	14. Zehir olarak	24. Yastık/yorgan/yatak yapımı	34. Balıkçılık	44. Doğum
5. Çay	15. Pestil	25. Peynir yapımı	5. Kozmetik	15. Tabakalama/sepicilik	25. Boya	35. Takı	45. Nişan/düğün
6. Kahve	16. Helva	26. Yoğurt yapımı	6. Koku verici	16. Çit yapımı	26. Temizlik	36. Oyuncak	46. Ötüm
7. Soğuk içecek	17. Dondurma	27. Ekmek yapımı	7. Müzik aleti	17. Yapı malzemesi/inşaat	27. Tarım aleti	37. Nazarlık	47. Diğer
8. Şerbet	18. sahlep	28. Cacık	8. Veterinerlik	18. Mobilya	28. Hayvancılık	38. Tütüsü	
9. Şurup	19. Sakız	29. Börek	9. Yem	19. Ev/süs eşyası	29. Yapıştırıcı	39. Atasözü	
10. Nektar	20. Ezme	30. Hamur işi	10. Avcılık	20. Süpürge	30. Giyim tekstil	40. Bilmece	
		31. Diğer					

Tablo 3. Gökçebağ (Siirt) ve çevresinde halk tarafından beslenme, endüstri, tarım ve hayvancılık amaçlı kullanılan bitkiler

Familya	Takson	Türkçe isim	Yöresel isim	Beslenme	Diğer	Beslenme kullanım amacı	Diğer kullanım amacı	Kullanılan kısım
AMARANTHACEAE	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Tilkikuyruğu	Selmi	+		1		2
AMARANTHACEAE	<i>Beta vulgaris</i> L. var. <i>vulgaris</i>	Yabanpancarı	Bersilk, Pıncar	+		1,29		35
AMARANTHACEAE	<i>Spinacia oleracea</i> L.	Ispanak	İspinak	+		1, 2, 29, 30		2
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium ampeloprasum</i> L.	Pırasa	Kurat	+		1		2
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	Pivaz	+		3		35,9
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium kharputense</i> Freyn & Sint.	Harpusoğanı	Soryaz	+		1,21,29		1
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Sir	+		31 (çiğ)		35,9
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium vineale</i> L.	Sirmo	Sirik	+		25,29		2
ANACARDIACEAE	<i>Pistacia euycarpa</i> Yalt	Bendek	Kevzan	+	+	4, 6, 31(çerez)	9,26,31	4,13,24,35
ANACARDIACEAE	<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	Bıttım	Kevzan, Beybuk	+	+	6, 31(çerez)	9,26,31	4,24,35,38
ANACARDIACEAE	<i>Pistacia vera</i> L.	Antep Fıstığı	Fıstek	+	+	31(çerez)	31	4,24
APIACEAE	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill	Rezene	Rızyanı	+		5		16,30,35
APIACEAE	<i>Daucus carota</i> L.	Yabanihavuç	Havuç	+		1, 3, 31(çiğ)		8,6
APIACEAE	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Fesleğen	Rihan	+	+	3, 24,	6,19	2
APIACEAE	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) A.W.Hill	Maydanoz	Meydanuz	+		1, 3, 29,		2
ARACEAE	<i>Arum rupicola</i> Boiss. var. <i>virescens</i> (Stapf) P.C.Boyce	Dağsorsalı	Kari	+		2, 30		35
ARACEAE	<i>Eminium raouwolfii</i> (Blume) Schott var. <i>raouwolfii</i> (Blume) Schott	Yılanbacağı	Kari	+		1, 2, 30		35
ASTERACEAE	<i>Carduus pycnocephalus</i> L. subsp. <i>breviphyllarius</i> P.H.Davis	Kilindor	Kerbeş	+		1		35
ASTERACEAE	<i>Echinops pungens</i> Trautv. var. <i>pungens</i>	Bongul	Serteşi	+		31 (Çiğ olarak tüketilir)		40 (Çiçek tablası)

ASTERACEAE	<i>Gundelia sirtica</i> Fırat		Kereng	+		1, 21, 24		35,6
ASTERACEAE	<i>Helianthus annuus</i> L.	Ayçiçeği	Gulberoj	+		31(çerez)		30
ASTERACEAE	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Yerelması	Sivbmerdi	+		31(çiğ)		10
ASTERACEAE	<i>Lactuca sativa</i> L.	Marul	Marul	+		3		35
ASTERACEAE	<i>Notobasis syriaca</i> (L.) Cass	Yavankenger	Kerbeş	+		1		35
ASTERACEAE	<i>Tragopogon bupthalmoides</i> (DC.) Boiss. var. <i>bupthalmoides</i>	Tarla Yemişi	Sıpıng	+		31(çiğ)		2
ASTERACEAE	<i>Tragopogon porrifolius</i> L. subsp. <i>longirostris</i> (Sch.Bip.) Greuter	Helevan	Sıpıng	+		31(çiğ)		2
BORAGINACEAE	<i>Alkanna froedimii</i> Rech.f.	Gedikhavacvaotu	Mijimjok	+		10		17,6
BORAGINACEAE	<i>Anchusa azurea</i> Mill. var. <i>azurea</i>	Sığırdili	Guruz	+		1		35
BRASSICACEAE	<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav.	Roka	Roka	+		1,3,29		35
BRASSICACEAE	<i>Lepidium sativum</i> L. subsp. <i>sativum</i>	Tere	Tere	+		1,2,3,31(meze)		35
BRASSICACEAE	<i>Nasturtium officinale</i> R.Br.	Suteresi	Tüzik	+		3,29, 31(çiğ)		2
BRASSICACEAE	<i>Raphanus sativus</i> L.	Turp	Bnerd	+		1,3, 21, 27, 29, 31(şalgam)		35,1
BRASSICACEAE	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Hardal	Ğerdel	+		1		2
CONVOLVULACEAE	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Tarlasarmaşığı	Lavlav		+		9	2
CONVOLVULACEAE	<i>Convolvulus betonicifolius</i> Mill. subsp. <i>peduncularis</i> (Boiss.) Parris	Kuzusarmaşığı	Lavlav		+		9	2
CONVOLVULACEAE	<i>Ipomoea purpurea</i> (L.) Roth	Kahkahaçiçeği	Şikşebap	+	+	1	23	1
CUCURBITACEAE	<i>Cucumis melo</i> L.	Kavun	Petiğ, Şemam, Gındor	+		1		24
CUCURBITACEAE	<i>Bryonia aspera</i> Stev. ex Ledeb.	Şeytanşalgamı	Rezik	+		1		2
CUCURBITACEAE	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	Balkabağı	Kulint	+		2, 31(tatlı)		24,30,
CUCURBITACEAE	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Sakızkabağı	Kulint	+		1		24
FABACEAE	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. var. <i>glabra</i>	Meyan	Meyan	+		8		6

İnal ve Fidan

FAGACEAE	<i>Quercus brantii</i> Lindl.	Karameşe	Daraberuni		+		9,31	4,35,24
FAGACEAE	<i>Quercus infectoria</i> Oliv. subsp. <i>veneris</i> (A. Kern.) Meikle	Zindiyen	Daramazini		+	+	31 (çerez)	9,31
IRIDACEAE	<i>Crocus biflorus</i> Mill. subsp. <i>tauzi</i> (Maw) B.Mathew	Berfan	Pivuk		+		31 (çiğ)	10
IRIDACEAE	<i>Iris x germanica</i> L.	Göksüsen	Susun			+		47 (Mezarlık bitkisi)
JUGLANDACEAE	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Guz		+	+	30, 31 (çiğ)	25
LAMIACEAE	<i>Mentha longifolia</i> (L.) L. subsp. <i>nphoides</i> (Briq.) Harley	Derenanesi	Pünk		+		2, 27, 28,30	2
LAMIACEAE	<i>Mentha x piperita</i> L.	Nane	Nane		+		3, 24, 30	2
LAMIACEAE	<i>Thymbra spicata</i> L. subsp. <i>spicata</i>	Zahter	Catır		+		4,5	35,17,16
LAMIACEAE	<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss. & Hohen. subsp. <i>kotschyanus</i>	Kekik	Catır		+		24	35
LILIACEAE	<i>Tulipa armena</i> Boiss. var. <i>armena</i>	Hoşlale	Liluz			+		23
LYTHRACEAE	<i>Punica granatum</i> L.	Nar	Hınar		+		31 (çiğ)	24
MALVACEAE	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Çobançöreği	Tülük		+		1, 3, 29,	35
MORACEAE	<i>Ficus carica</i> L. subsp. <i>carica</i>	İncir	Hejir		+		14, 31 (çiğ)	24
MORACEAE	<i>Morus alba</i> L.	Akdut	Tü		+	+	31 (çiğ)	9
MORACEAE	<i>Morus nigra</i> L.	Karadut	Türeş		+	+	31 (çiğ)	9
MORACEAE	<i>Morus rubra</i> L.	Mordut	Tüşimi		+	+	31 (çiğ)	9
OLEACEAE	<i>Olea europaea</i> L.	Zeytin	Zuytun, Zeytin		+		31 (çiğ)	24,35
PAPAVERACEAE	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik	Ğecicok		+		1, 29, 30, 31 (çiğ)	16
POACEAE	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	Genmeşami, Mısır		+		1	24,40 (püskül)
POLYGONACEAE	<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	Madımak	Madımak		+		29	35
POLYGONACEAE	<i>Rheum ribes</i> L.	Işgın	Reevas, Ribes		+		31 (çiğ)	21,36
POLYGONACEAE	<i>Rumex crispus</i> L.	Labada	Tırşok		+		3, 31 (çiğ)	35
POLYGONACEAE	<i>Rumex scutatus</i> L.	Ekşimen	Tırşok		+		3, 31 (çiğ)	35

PORTULACACEAE	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Semizotu	Parpar		+		1,28,29,30	2
RANUNCULACEAE	<i>Nigella sativa</i> L.	Çörekotu	Reğreş, Çörekotu		+		27, 29, 30	30
ROSACEAE	<i>Amygdalus communis</i> L.	Badem	Behiv		+		9, 31 (çiğ)	30,25
ROSACEAE	<i>Amygdalus orientalis</i> Mill.	Payam	Behiv		+		9, 31 (çiğ)	30,25
ROSACEAE	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.	Kayısı	Keyisi		+		14, 31 (çiğ)	24,3
ROSACEAE	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Kiraz	Kiraz, Gilyaz		+		5, 31 (çiğ)	24,40 (meyve sapı)
ROSACEAE	<i>Cerasus microcarpa</i> (C.A.Mey.) Boiss. subsp. <i>microcarpa</i>	Yabankırazı	Hilnlök, Helilök, Belalük		+		31 (çiğ)	24
ROSACEAE	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Yemişen	Gyjhüj		+		31 (çiğ)	24,35
ROSACEAE	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva	Bih		+		14, 31 (çiğ)	24,35
ROSACEAE	<i>Fragaria x ananassa</i> (Weston) Duchesne ex Rozier	Çilek	Çilek		+		14, 31 (çiğ)	24
ROSACEAE	<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill. subsp. <i>orientalis</i> (Uglitzk.) Browicz var. <i>orientalis</i>	Acıelma	Siv		+		31 (çiğ)	24
ROSACEAE	<i>Prunus x domestica</i> L.	Erik	Hilü		+		31 (çiğ)	24
ROSACEAE	<i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>sativa</i> (DC.) Hegi	Armut	Karçın		+		31 (çiğ)	24
ROSACEAE	<i>Pyrus syriaca</i> Boiss. var. <i>syriaca</i>	Çakalarmudu	Reri		+	+	31 (çiğ)	31
ROSACEAE	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Şilan		+			24
ROSACEAE	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Böğürtlen	Tütrü		+		31 (çiğ)	24
SALICACEAE	<i>Salix aegyptiaca</i> L.	Halef	Bi			+		23, 16
SALICACEAE	<i>Salix alba</i> L.	Aksögüt	Bi			+		23, 16
SOLANAECAE	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	Domates	Bacanesor, Fıringı		+		1,3	24
URTICACEAE	<i>Urtica dioica</i> L. subsp. <i>dioica</i>	Isırgan	Gezgez, Gezük		+		1, 2, 29, 30	2
VITACEAE	<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma	Tıri		+		11,31(çiğ, kuru)	24
XANTHORRHOACEAE	<i>Eremurus spectabilis</i> M.Bieb.	Çiriş	Stırhu		+		1	35

Diğer (endüstri, tarım ve hayvancılık amaçlı kullanılm)

Çalışma kapsamında toplam 107 kişi ile görüşme sağlanmış ve 68 kişiden bitkilerin kullanımı ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bilgi

alınan kişilerin demografik özellikleri de elde edilmiştir (Tablo 4)

Tablo 4. Bilgi alınan kullanıcıların demografik özellikleri

Demografik özellikler	Sayı	
Cinsiyet	Kadın	38
	Erkek	34
Yaş	35'ten küçük kadın	21
	35-45 yaş arası kadın	7
	45-70 yaş arası kadın	9
	70 yaş üstü kadın	1
	35'ten küçük erkek	14
	35-45 yaş arası erkek	10
	45-70 yaş arası erkek	9
	70 yaş üstü erkek	1

Çalışma alanına yakın bir bölge olan Cizre'de yapılan Cizre (Şırnak)'nin etnobotanik özellikleri isimli çalışmada 2005-2006 yılları arasında, Cizre ve çevresindeki 23 köy, 26 mezra ile kurulan yerel pazarda yürütülen çalışma sonucunda bölgede kullanımı tespit edilen 53 familyaya ait 171 bitki taksonu ve bunların kullanım şekline göre yerel bilgiler elde edilmiştir. Bu taksonlara ait toplam 254 farklı kullanım tespit edilmiş olup bunlardan 99'u gıda, 45'i yem, 44'ü ilaç, 25'i süs, 21'i el sanatları, 20'si yakacak olarak kullanıldığı ifade edilmiştir (Gencay, 2007).

Siirt'e yapılan başka bir çalışmada halk tarafından kullanımı olan 34 bitkinin mahalli isimleri ve kullanım alanları verilmiştir. Bu bitkilerden 23'ü tıbbî, 4'ü gıda, 7'si de diğer (yakacak, hayvan yemi vb.) alanlarda kullanıldığı bildirilmiştir. Bu çalışmada tespit edilen bitkilerden 9 tanesi bizim çalışmamızda tespit edilen taksonlar ile aynıdır. (Yapıcı ve ark. 2009). Tillo (Siirt) ve çevresi etnobotanik özellikleri isimli çalışmada 2019-2021 yılları arasında saha çalışmaları sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda 49 familya içerisinde yer alan toplam 151 taksonun kullanım şekilleri verilmiştir. Bu 151 taksona ait toplam 276 farklı kullanım şekli belirlenmiş olup bunlardan 99'u gıda, 88'i ilaç, 19'u boya, 17'si hayvan yemi, 15'i alet, 12'si süs, 9'u aroma, 7'si yakacak, 6'sı baharat, 3'ü kozmetik ve 1'i oyun amaçlı oldukları ifade edilmiştir (Yılmaz, 2022).

4. Sonuçlar

Türkiye'nin sahip olduğu bitki taksonu sayısı ile tüm Avrupa Kıtası'ndaki bitki taksonu sayısı neredeyse aynıdır. Türkiye

sahip olduğu yaklaşık 12000 bitki taksonunun yaklaşık 4000'i endemiktir (Akçiçek ve Vural, 2007). Bu denli zengin bir bitki çeşitliliğine sahip olan yerlerde doğal olarak insanların bitkiler ile olan ilişkileri üst düzeyde olmaktadır. Türkiye sahip olduğu coğrafik yapı nedeniyle insanların birçoğu kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan insanların modern tekniklere ulaşma imkânları düşük olmaktadır. Bu nedenle de çevrelerinden olabildiğince faydalanmaya çalışmaktadırlar. Özellikle çevrelerinde doğal yayılış gösteren bitkileri farklı ihtiyaçlarını (sağlık, beslenme, temizlik, endüstri vb) karşılamak için kullanmaya çalışmaktadırlar. Siirt iline bağlı Gökçebağ beldesinde gerçekleştirilen bu çalışmada bölge halkı tarafından farklı amaçlar için kullanılan toplam 86 bitkiye ait 276 kullanım şekli tespit edilmiştir. Bu kullanımı tespit edilen bitkilerin eskiden daha fazla yayılışı olduğu bölge halkı tarafından ifade edilmiştir. Günümüzde bu bitkilerin çok lokal ve dar alanlarda kaldığı ve bunlardan eskisi kadar faydalanamadıklarını dile getirmişlerdir. Çalışmamızda gerçekleştirdiğimiz ikili görüşmelerde halkın bitkilerden bilinçli şekilde faydalanmasının önemine değinilmiştir. Bitkilerin bilinçsiz ve aşırı kullanımına bağlı olarak azaldığı ve gelecekte onlardan faydalanma imkânının kalamayacağını tarafımızca ifade edilmiştir.

Araştırma bölgesinde yapılan gözlemler sonucunda bağ bahçe alanı açma işlemleri nedeniyle birçok doğal alan, yerini kültür bitkilerinin olduğu zirai alanlara bırakmış durumdadır. Bu nedenle bölgenin doğal taksonlardan oluşan orman varlığı zayıf bir görünüm kazanmıştır. Bölgede doğal yapısı

bozulan alanlarda zirai ve ekonomik amaçlı yetiştiriciliği yapılan taksonların özellikle fıstık ağaçlarının geçmesi alanda bağlardan oluşan bir alanın görünmesine neden olmuştur. Zirai faaliyetlerin yanında aşırı otlatma ve kışlık odun ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile kesilen ağaçlar nedeni ile alanın doğal vejetasyon yapısı bozulmuştur. Çalışma alanındaki yerleşim birimlerindeki halkın ısınma ihtiyaçlarını karşılamaları için bölgeden geçen doğal gaz enerjisinden faydalanması sağlanmalıdır. Böylece alanın doğal bitki örtüsünün tahribatının azalmasına katkı sunulabilir. Ayrıca halkın doğal bitki örtüsünü korumasına yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Alınacak önlemlerin sonucunda ortaya çıkacak her türlü faaliyetin sürdürülebilir olması tüm bu çabaların en önemli kısmını oluşturacaktır.

Yazarların Katkı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit katkıda bulduklarını, makalenin yayına hazır son halini gördüklerini/okuduklarını ve onayladıklarını beyan ederler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Tüm yazarlar, bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Açıklama

Bu çalışma, Siirt Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından kabul edilen birinci yazara ait "Gökçebağ ve Çevresinin (Siirt) Etnobotanik Özellikleri" isimli Yüksek Lisans Tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

Kaynaklar

Akçiçek, E., Vural, M., 2007. Kumalar dağı (Afyonkarahisar)'nın endemik ve nadir bitkileri. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9: 78-86.

Coşge Şenkal, B., 2020. The role of secondary metabolites obtained from medicinal and aromatic plants in our lives. *ISPEC Journal of Agricultural Sciences*, 4(4): 1071-1079.

Cotton, C.M., 1996. *Ethnobotany Principles and Applications*, John Wiley and Sons, Chichester, 424s.

Ertuğ, F., 2004. Etnobotanik çalışmaları ve türkiye'de yeni açılımlar. *Kepiçek*, 18: 181-187.

Fidan, M., Karaismailoğlu, M.C., 2020. *Kenevirin Tarihçesi ve Sistematığı*, Palme, Ankara.

Fidan, M., Pınar, S.M., Erez, M.E., İnal, B., 2022. *Salvia kurdica* Boiss. & Hohen. ex Benth. ve *Salvia pachystachys* Trautv. türlerinin antioksidan özellikleri ile antibakteriyel etkilerinin belirlenmesi. *Doğu Fen Bilimleri Dergisi*, 5(2): 19-29.

Fidan, M., Pınar, S.M., Erez, M.E., İnal, B., Eroğlu, H. 2022. Determination of botanical origin and mineral content of propolis samples from balveren (Şırnak) beekeepers accommodation areas. *Commagene Journal of Biology*, 6(2): 165-171.

Fidan, M., Pınar, S.M., Eroğlu, H., Yılmaz, M., 2019. Siirt ili nadir ve endemik bitkileri. *5th International Conference Onengineering & Natural Sciences*, Conference Proceedings Book, December 20-22, Van, s. 671-676.

Fidan, M., Süzerer, V., Onay, A., 2023. *Cannabis sativa* L.: origin, distribution, taxonomy and biology. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 16(1): 10-28.

Fidan, M., Teğin, İ., Erez, M.E., Pınar, S.M., Eroğlu, H., 2020. Etnobotanik amaçlı kullanılan *origanum acutidens* bitkisinin toplam fenolik-flovonoid içeriği, fenolik bileşikleri ve element analizi. *Akademik Platform Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 8(1): 49-55.

Gencay, A., 2007. Cizre (Şırnak)'nin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

İnal, B., Fidan, M., 2021. Siirt ilinin farklı bölgelerinde yayılış gösteren *Crocus biflorus* Mill. subsp. *pseudonubigena* B. mathew türüne ait örnekler arasındaki akrabalık ilişkisinin moleküler düzeyde belirlenmesi. *Şırnak Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(2): 14-22.

- Pınar, S.M., Eroğlu, H., Fidan, M., 2023. A new species of *Gladiolus* from Southeastern Türkiye, *Gladiolus siirtensis* (Iridaceae, Crocoideae). *Phytotaxa*, 578(3): 286-296.
- Pınar, S.M., Fidan, M., Eroğlu, H., 2021. Siirt ili florasına genel bir bakış. *Commagene Journal of Biology*, 5(2): 99-125.
- Pınar, S.M., Fidan, M., Eroğlu, H., İnal, T., 2019. Siirt ili petaloid monokotiledon florası. *5 th International Conference on Engineering & Natural Sciences, Conference Proceedings Book, December 20-22, Van, Turkey*, s. 664-670.
- Sırrı, M., Sırrı, G., 2020. Hakkâri ilinde gıda olarak tüketilen yabancı bitki ve yabancı ot türlerinin güncel durumu. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (19): 393-409.
- Sırrı, M., Özaslan, C., Fidan, M., 2021. Eruh (Siirt) ilçesinde gıda ve halk tababetinde kullanılan bazı doğal ve yabancı otlar. *MAS Journal of Applied Sciences*, 6(5): 1118-1129.
- Yapıcı, İ.Ü., Hoşgören, H., Saya, Ö., 2009. Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12: 191- 196.
- Yılmaz, M., 2022 Tillo (Siirt) ve çevresi etnobotanik özellikleri / Ethnobotanical properties of tillo (Siirt) and surrounding. Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Siirt, s. 255.

Atf Şekli

İnal, T.N., Fidan, M., 2024. Siirt İli Gökçebağ Beldesi ve Çevresinde Halk Tarafından Beslenme, Endüstri, Tarım ve Hayvancılık Amaçlı Kullanılan Bitkiler. *ISPEC Tarım Bilimleri Dergisi*, 8(2): 493-501.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11467307>.

To Cite

İnal, T.N., Fidan, M., 2024. Plants Used by the People in Gökçebağ (Siirt) and Its Surroundings for Nutrition, Industry, Agriculture and Livestock Purposes. *ISPEC Journal of Agricultural Sciences*, 8(2): 493-501.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11467307>.